

СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО І ПРАВОВА ДЕРЖАВА

1. Предмет соціальної філософії. Специфіка соціального пізнання.
2. Поняття суспільства. Основні показники розвитку суспільства.
3. Соціальна структура суспільства.
4. Рушійні сили історичного процесу.
5. Політика як явище суспільного життя.
6. Політична система суспільства, її структура і функції.
7. Громадянське суспільство і правова держава.
8. Суспільство і природа.

СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНОГО ПІЗНАННЯ

- Суспільство як система є надзвичайно складною, розмаїтою структурою, в якій функціонують найрізноманітніші фактори (економічні, політичні, моральні, релігійні ...).
- Для суспільства характерна надзвичайна динамічність.
- Закони суспільного розвитку реалізуються лише через діяльність людей, а кожна людина має свій характер, думки, прагнення...
- Специфікою суспільного пізнання є обмежене використання такого методу пізнання, як експеримент.

- **Суспільство** – форма життєдіяльності людей, спосіб їх соціальної організації, система, що розвивається на основі об'єктивних соціальних законів.
- **Соціум** – система суспільного співжиття людей (від латинського „соціо”, що означає з'єднати, поєднати, розпочинати спільну працю).
- **Соціальна філософія** – філософія, що базується на принципі антропоцентризму, досліджує стан суспільства як цілісної системи, всезагальні закони та рушійні сили його функціонування та розвитку, його взаємозв'язок з природнім середовищем, навколишнім світом і цілому.

ЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНУ „СУСПІЛЬСТВО”

- Окреме конкретне суспільство, що є самостійною одиницею історичного розвитку.
- Та чи інша сукупність суспільних організмів.
- Сукупність усіх соціальних організмів, що існували й існують на земній кулі, тобто все людство в цілому.
- Суспільство певного типу взагалі (феодальне, індустріальне)

ХАРАКТЕРНІ РИСИ СУСПІЛЬСТВА

- Це специфічна системна організація, що відрізняється від інших матеріальних систем особливою структурною базою, яка поєднує в собі матеріальне і духовне виробництво. Різні форми суспільних відносин, соціальну структуру, політичні системи, політичні інститути тощо.
- Суспільство володіє особливим механізмом передачі інформації і способом успадкування.
- Головною відмінністю соціальної матерії від інших форм руху є те, що вона поєднує в собі не лише матеріальні, а й духовні процеси, свідомість.

СФЕРИ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ

- *Матеріальна* - охоплює процеси матеріального виробництва, розподілу, обміну, споживання, а також продуктивні сили і виробничі відносини, науково-технічний прогрес і технологічну революцію.
- *Соціально-політична* - включає соціальні та політичні стосунки людей у суспільстві – національні, групові, міждержавні тощо.
- *Духовна* – широкий комплекс ідей, поглядів, уявлень, тобто весь спектр виробництва свідомості, трансформації її від однієї інстанції до іншої, перетворення в індивідуальний духовний світ людини.
- *Культурно-побутова* - охоплює виробництво культурних цінностей, передачу їх від одного покоління до іншого, життя сім'ї, побутові проблеми, освіту, виховання тощо.

ГОЛОВНІ ПОКАЗНИКИ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

- Характер суспільних відносин.
- Рівень духовності людства.
- Глобальні масштаби виробництва.
- Інформаційно-технологічний спосіб відтворення всієї системи суспільних відносин.
- Утвердження демократичних форм життєдіяльності.
- Випереджаючий розвиток науки і духовної культури загалом відносно всіх інших сторін сучасного суспільства.

ПІДХОДИ ДО ПОЯСНЕННЯ СУТНОСТІ ЗВ'ЯЗКІВ І ЗАКОНОМІРНОСТЕЙ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

- *Натуралістичний підхід* - людське суспільство розглядається як продовження закономірностей природи, світу тварин і Космосу в цілому.
- *Ідеалістичний підхід* - вбачає сутність зв'язків, що об'єднують людей в єдине ціле, в комплексі тих чи інших ідей, вірувань, міфів.
- *Філософський підхід* - пояснює суспільний устрій філософським аналізом між людських зв'язків і відносин, що виникають у відповідних природних умовах і мають визначальний характер. Має два погляди :
 - атомістичний погляд на суспільство як на групу індивідів, пов'язаних певним договором.
 - органічна модель, згідно з якою суспільство постає як цілісна система, частини якої – особливі утворення.

СОЦІАЛЬНА СТРУКТУРА СУСПІЛЬСТВА

- Соціально-класові елементи (класи і суспільні прошарки)
- Соціально-етнічні структури (рід, плем'я, народність, нація)
- Соціально-демографічні структури (групи за віком, за статтю, за іншими демографічними ознаками)
- Трудові колективи
- Населення міста і населення села
- Працівники фізичної праці і працівники розумової праці

ПОДІЛ СОЦАЛЬНИХ СПІЛЬНОСТЕЙ ЗАЛЕЖНО ВІД КІЛЬКІСНОГО СКЛАДУ

- *Великі (класи, нації, професійні та галузеві групи)*
- *Середні (територіальні спільності, виробничі колективи тощо)*
- *Малі спільності (сім'ї)*

МОДЕЛІ КЛАСОВОЇ СТРУКТУРИ СУСПІЛЬСТВА

- *класово-статусна модель М.Вебера* : клас власників, клас робітників, дрібна буржуазія, інтелігенція і білокомірцеві службовці (доступ до ринку);
- *дихотомна класова модель К.Маркса*: буржуазія і пролетаріат, між якими розміщується дрібна буржуазія, виокремлюються селянство, інтелігенція (антагонізм між класами);
- *класова модель Р.Дарендорфа*: панівний клас, підлеглий клас, безкласові групи (конфліктуючі інтереси);
- *класова модель Е.Гідденса* : вищий клас, середній клас, робітничий клас (відмінності ринкових можливостей);
- *класова модель Е.Райта*: буржуазія, дрібна буржуазія, робітничий клас (власність, обмін та влада);
- *класова модель Е.Девіса*: вищий клас, середній клас, робітничий клас, нижчий клас (рівень освіти, професійний престиж, власність і прибуток);
- *класова модель Дж.Голдорпа* : клас послуг, робітничий клас, проміжний клас.

КЛАСИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

- *Вищий (правлячий)* – власники основних засобів виробництва і капіталу
- *Клас виробничих і невиробничих працівників* - особи найманої праці, які не мають власності на засоби виробництва або мають в обмеженій кількості.
- *Середній клас* - дрібні підприємці, інтелігенція, середня група службовців. Для нього характерне :
 - збільшення кількості дрібних підприємців;
 - зменшення кількості фермерів;
 - значне кількісне зростання інтелігенції й ускладнення її соціального складу;
- зростання мобільності всіх прошарків

РУШІЙНІ СИЛИ ІСТОРИЧНОГО ПРОЦЕСУ

- *Суперечності* - економічні, соціальні, політичні, ідеологічні, духовні тощо.
- *Діяльність людей*
- *Інтереси людей* – матеріальні, моральні, інтелектуальні та ін.

ДЖЕРЕЛА ІСТОРИЧНОГО ПРОЦЕСУ

- Протиріччя між природною і культурною організацією людини і її спільнот.
- Суспільні відносини, які мають такі мотиви і стимули діяльності:
 - підтримка власного існування, виживання індивіда;
 - продовження життя роду ;
 - задоволення самої потреби в праці, праця заради творчості;
 - боротьба з іншими людьми за привласнення продуктів праці або заради допомоги людям.
- Духовний потенціал суспільства, що зводиться до двох варіантів:
 - спроби реалізувати в житті релігійний ідеал;
 - організувати життя суспільства на основі ідеї, пов'язаної з земним ідеалом рівності та справедливості.

СУБ'ЄКТИ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

- *Народ* – населення тієї чи іншої країни.
- *Народність* - соціально-етнічна спільнота людей, що характеризується спільністю території, єдиною мовою, елементами єдиної культури, побутовим способом життя, видами господарської діяльності і т.п.
- *Нація* - різновид етносу, форма спільності людей, що історично склалася і має такі ознаки:
 - спільність психологічних ознак, які виступають під загальною назвою „національний характер”;
 - виникає на основі одного етнічного складу (етносу), який має спільність походження, спільну мову і культуру тощо;
 - територіальна спільність ;
 - спільність економічного життя.

КОНЦЕПЦІЇ „МАСИ”

- *Аристократична (Ф.Ніцше, Г.Лебон, Х.Ортега-і-Гасет)* – стверджує, що народ (маса) – руйнівна сила, що приходить на зміну еліті. Головний принцип – воля до влади.
- *Ліберально-демократична (Е.Фром)* - стверджує, що класова самосвідомість ослабла, місце організованого класу займає аморфна і безлика маса, яка легко піддається впливу, йде за „вождем”.
- *Культурна (Д.Рісмен)* - виховання підніме загальний культурний та освітній рівень народу.

ТЕОРІЇ НАЦІЇ

- *Психологічна (Е.Ренан)* – стверджує, що нація – це сукупність людей, згуртованих спільністю долі у спільність характеру.
- *Культурницька (К.Реннер)* – стверджує, що нація – „союз особистостей, які однаково розмовляють”.
- *Етнологічна* – вважає, що ознаками нації є спільність походження та етнічної свідомості.
- *Історико-економічна (К.Каутський)* - нація має спільну територію і мову, а також спільне економічне життя і традиції.

- **Політика** - це сфера відносин соціальних спільнот, свідома лінія поведінки соціальної групи щодо інших груп, держави, суспільних явищ, яка відображає становище цієї групи та її інтереси. Сутність політики проявляється в трьох основних формах:
 - теоретична і практична діяльність класів, націй, соціальних груп, партій та індивідів, спрямована на завоювання, використання та утримання політичної влади;
 - участь в діяльності держави і суспільства;
 - теоретична і практична діяльність соціальних груп та індивідів, спрямована на усвідомлення та відстоювання своїх групових інтересів на рівні суспільства.

ФУНКЦІЇ ПОЛІТИКИ

- Організаційна – забезпечує практичну участь громадян, партій, соціальних груп у формуванні та роботі органів влади.
- Комунікативна – забезпечує консолідацію суб'єктів політичної діяльності.
- Мобілізаційна – створює умови для участі в політичних процесах.
- Інтегруюча – об'єднує соціальні сили суспільства, підкоряючи їх політичним, суспільним цілям.
- Управлінська – спрямовує діяльність соціальних груп на створення ефективних регулятивних механізмів суспільного життя.
- Соціально-економічна – прагне до найбільш ефективного функціонування економіки.
- Культурно-виховна.

- **Політична система** - сукупність і механізм взаємодії державних і політичних інститутів, політичних відносин, а також політичних і правових норм, що покликані виконувати такі функції :
- формування цілей та завдань суспільства;
- розробка програм життєдіяльності суспільства згідно з інтересами керівних верств;
- мобілізація ресурсів суспільства відповідно до певних інтересів;
- забезпечення інтеграції всіх суспільних груп навколо загальних соціально-політичних цілей та цінностей, певної ідеології та культури;
- розподіл цінностей у суспільстві відповідно до інтересів насамперед панівних груп;
- забезпечення цілісного управлінського впливу на суспільні процеси.

- **Держава** - сукупність взаємопов'язаних установ та організацій, які здійснюють управління суспільством і мають такі ознаки:
 - наявність особливої системи органів і установ, що здійснюють функції державної влади;
 - територіальний розподіл на райони, округи і т.д.;
 - наявність права, що закріплює систему норм, затверджених державою

ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

- регулювання економічних, соціальних, правових відносин;
- забезпечення функціонування політичної системи, що склалася;
- стягування податків;
- представництво інтересів держави в системі міжнародних інтересів;
- придушення опору соціальних груп, що перебувають і опозиції

ТЕОРІЇ ВИНИКНЕННЯ ДЕРЖАВИ

- Теологічна – пояснює виникнення держави Божою волею
- Патріархальна – стверджує, що держава походить від сім'ї
- Договірна – говорить, що держава виникає внаслідок угоди
- Психологічна – пояснює виникнення держави особливостями психіки
- Теорія ненасильства – обстоює виникнення держави актом насильства

ФОРМИ ПРАВЛІННЯ В ДЕРЖАВІ

- *Монархія* – необмежена влада однієї людини, що може бути абсолютною і конституційною.
- *Республіка* - передбачає наявність виборної влади (президентська і парламентська).

ФОРМИ ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ

- *Унітарна держава* – сукупність єдиних адміністративно-територіальних одиниць, які не мають політичної самостійності.
- *Федерація* – союз відносно самостійних державних утворень, кожне з яких має свою систему законодавчих, виконавчих та судових органів.
- *Конфедерація* – об'єднання, в якому відносини між державами будуються на взаємній договірній основі зі збереженням кожній незалежності.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО І ПРАВОВА ДЕРЖАВА

- *Громадянське суспільство* – це суспільство, в якому спосіб життєдіяльності індивідів, потреби та інтереси задовольняються не державними та політичними методами, а сукупністю природних форм їх життєдіяльності.
- *Правова держава* – держава, в якій панує закон в усіх сферах суспільно-політичного життя, яка
 - створює закони і одночасно обмежує свою діяльність законами, виконання яких має бути свідомим;
 - забезпечує непорушність свободи індивіда;
 - охороняє і гарантує права, інтереси, честь і гідність особи;
 - забезпечує реалізацію громадянських прав і свобод людини на рівні міжнародно визнаних норм

ФАКТОРИ ПОКРАЩЕННЯ СТАНУ НАРОДОНАСЕЛЕННЯ

- демографічний
- економічний
- медичний
- соціальний
- правовий
- психологічний
- етичний
- екологічний
- культурний

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ КРИЗИ ВЗАЄМОВІДНОСИН ЛЮДИНИ І ПРИРОДИ

- Зовнішні межі (продуктивні можливості Землі – не безмежні).
- Внутрішні межі (орієнтація на внутрішні можливості людини, щоб завантажувати людину збалансовано).
- Культурна спадкоємність (рятувати культурні цінності народів як основу їхнього життя).
- Об'єднання міжнародних зусиль у вирішенні міжнародних проблем.
- Оптимальне розселення людей по земній кулі.
- Створення вивіреної у масштабах цивілізації єдиної економічної системи.